

Płk dr med. Adolf Malinowski (1891–1962), zasłużony polski psychiatra wojskowy i sądowy

Col. Adolf Malinowski (1891–1962) MD, PhD,
the meritorious Polish military and forensic psychiatrist

Stanisław Ilnicki

Klinika Psychiatrii, Stresu Bojowego i Psychotraumatologii CSK MON WIM w Warszawie;
kierownik: płk dr n. med. Radosław Tworus

Streszczenie. Tematem pracy są życie i dokonania płk. dr med. Adolfa Malinowskiego (1891–1962) w dziedzinie psychiatrii wojskowej i sądowej. Omówiono jego rodowód, przebieg nauki szkolnej i studiów w Cesarskiej Wojskowo-Medycznej Akademii (VMA) w Petersburgu (1910–1914), służbę lekarza pułkowego w armii rosyjskiej podczas I wojny światowej (1914–1918) i w I Korpusie Polskim (1918) oraz pracę cywilną po demobilizacji (1918–1920). Przedstawiono przebieg służby w Wojsku Polskim: w wojnie polsko-bolszewickiej 1920 r., w Szpitalu Obszaru Warownego Wilno (1922–1934), Szpitalu Szkolnym CWSan. w Warszawie (1934–1939) oraz w wojnie obronnej 1939 r. Scharakteryzowano jego pracę w Szpitalu Ujazdowskim w okresie okupacji niemieckiej i podczas powstania warszawskiego (1939–1944). Opisano również przebieg służby wojskowej płk. A. Malinowskiego po II wojnie światowej oraz pracę naukowo-dydaktyczną w Klinice Psychiatrycznej Akademii Medycznej w Gdańsku (1947–1954), po zwolnieniu z wojska. Przedstawiono spis jego publikacji naukowych i wybrane z nich cytaty. Przytoczono opinie przełożonych, współpracowników i kolegów, charakteryzujące osobę dr. med. A. Malinowskiego oraz jego etos jako lekarza i oficera WP.

Słowa kluczowe: historia polskiej medycyny wojskowej, psychiatria wojskowa, psychiatria sądowa

Abstract. The paper describes the life and achievements of Col. Adolf Malinowski MD, PhD (1891–1962) in the area of military and forensic psychiatry. Doctor Malinowski's ancestry, school years and studies at the Imperial Military Medical Academy in St. Petersburg (1910–1914), his service as a regimental physician in the Russian Army during WW 1 (1914–1918) and then in the Polish I Corps (1918) as well as his civilian career after demobilisation (1918–1920) are discussed. The work describes Dr. Malinowski's service in the Polish Armed Forces: during the Polish-Soviet War of 1920, his work in the Vilnius Fortified Area Hospital (1922–1934), the CWSan School Hospital in Warsaw (1934–1939) and during the defensive war of 1939. His work in the Ujazdowski Hospital during the German occupation of Poland (1939–1944) and during the Warsaw Uprising of 1944 was presented. Also Col. Malinowski's military service after WW 2 is described as well as his scientific and lecturer's work in the Psychiatry Teaching Hospital of the Gdańsk Academy of Medicine (1947–1954) after his discharge from the service. A list of his scientific works and selected excerpts from them are presented. The paper also quotes opinions of his superiors, collaborators and colleagues that characterize Dr. Malinowski as a person, and his ethos as a physician and officer of the Polish Armed Forces.

Key words: forensic psychiatry, history of Polish military medicine, military psychiatry

Nadesłano: 7.06.2021. Przyjęto do druku: 11.06.2021

Nie zgłoszono sprzeczności interesów.

Lek. Wojsk., 2021; 99 (3): 140–154

Copyright by Wojskowy Instytut Medyczny

doi:

Adres do korespondencji

dr hab. n. med. Stanisław Ilnicki
Klinika Psychiatrii, Stresu Bojowego
i Psychotraumatologii CSK MON WIM
ul. Szaserów 128, 04-141 Warszawa
e-mail: silnicki@wim.mil.pl

Jubileusz stulecia psychiatrii w Wojsku Polskim (1920–2020) skłania do przypomnienia postaci płk. dr med. Adolfa Malinowskiego (1891–1962), współtwórcy polskiej psychiatrii wojskowej i promotora jej nowoczesnego

modelu, adekwatnego do zadań i możliwości wojskowej służby zdrowia. Jest to również okazja do przedstawienia jego dokonań w dziedzinie orzecznictwa sądowo-psychiatrycznego.

Adolf Malinowski urodził się 16.12.1891 r. w miejscowości Wałk (obecnie Valka, graniczne miasto Łotwy i Estonii), jako najstarszy z czworga dzieci Marcina Malinowskiego i Adeli z domu Zakrzewskiej. Rodzina Malinowskich, szlachecko-mieszczańskiej proveniencji, została wysiedlona z Wilna do ówczesnej Guberni Liflandzkiej w następstwie represji po powstaniu 1863 r. Na początku XX w. pozwolono jej zamieszkać w Sankt Petersburgu, gdzie ojciec rodziny, uzdolniony stolarz-szyty, znalazł pracę na kolei (ryc. 1.) [1-5].

W Petersburgu Adolf Malinowski spędził dzieciństwo i lata młodości. Uczęszczał tam do polskiej szkoły przy kościele św. Stanisława i progimnazjum św. Katarzyny, a następnie do 8-klasowego gimnazjum państwowego, które ukończył w roku 1910 ze złotym medalem. W tym samym roku rozpoczął studia lekarskie na Cesarskiej Wojskowo-Medycznej Akademii, które ukończył 29.11.1914 r. z wyróżnieniem *medicus cum eximia laude*, uzyskując z 17 egzaminów ocenę „b. zadawalająco”, a z 1 „zadawalająco” [1-5]. Dyplom lekarza otrzymał 30.07.1915 r., bo po zdaniu końcowych egzaminów, 7.12.1914 r. został zmobilizowany i skierowany na Front Południowo-Zachodni toczącej się od 27.07.1914 r. Wielkiej Wojny. Jako lekarz (bez rangi) pełnił służbę w 165. Łuckim Pułku Piechoty (pp), 166. Równieńskim pp, 671. Radzymskim pp oraz w 2. Szpitalu 42. dywizji piechoty. Odznaczony został za to orderami wojennymi – św. Anny IV stopnia (za odwagę), III stopnia z mieczami oraz św. Stanisława III i II stopnia z mieczami (ryc. 2.) [1-5].

19.02.1918 r. dr Malinowski trafił do niemieckiej niewoli. Zwolniony 6.05.1918 r., wstąpił do I Korpusu Polskiego (I KP) gen. Józefa Dowbor-Muśnickiego. Do czasu rozwiązania korpusu 11.06.1918 r. w stopniu kapitana pełnił służbę w punkcie izolacyjno-obszernym głównego etapu I KP w Bobrujsku. Po demobilizacji pracował w Ekspozyturze PCK w Mińsku Litewskim w charakterze naczelnego lekarza Oddziału Sanitarnego dla wygnańców polskich w Łosycy (14.05–1.12.1918), potem na punkcie etapowym w Siedlcach (11.12.1918–1.08.1919) oraz jako lekarz naczelny powiatowego szpitala epidemicznego w Stoku Łuckim (2.08.1919–20.07.1920), „pracując z zupełnym poświęceniem się, gorliwie, sumiennie i ze znajomością rzeczy jako lekarz i administrator” [1].

Odpowiadając na odezwę Rady Obrony Państwa, wzywającą obywateli do obrony zagrożonej niepodległości, dr Malinowski 24.07.1920 r. wstąpił ochotniczo do Wojska Polskiego (WP). W randze kapitana pełnił służbę na stanowisku ordynatora Szpitala Wojskowego w Poznaniu (26.07–18.12.1920), a następnie st. ordynatora oddziału zakaźnego Szpitala Etapowego nr 31 w Grodnie (24.12.1920–30.12.1921), gdzie „z zaparciem siebie i skutecznie walczył z epidemią duru plamistego i powrotnego, ulegając sam tym chorobom” [1]. Po rekonwalescencji objął stanowisko referenta higieny w Szefostwie Sanitarnym 2. Armii w Lidzie (31.12.1921–5.05.1922).

Rycina 1. Adolf Malinowski, słuchacz VMA w Petersburgu (pierwszy z prawej) z rodzicami i rodzeństwem, ok. 1912 r.

Figure 1. Adolf Malinowski, student of the VMA in St. Petersburg (first from right) with his parents and siblings, circa 1912

Wbrew deklarowanemu zamiarowi zdjęcia munduru, po zakończeniu wojny pozostał w wojsku. Przekonało go do tego wyznaczenie 7.05.1922 r. na stanowisko p.o. ordynatora oddziału chorób nerwowych i psychicznych Szpitala Obszaru Warownego Wilno na Antokolu. Służbę na tym stanowisku rozpoczął po odbyciu 12-tygodniowego kursu przeszkolenia wojskowo-lekarskiego przy Szkole Aplikacyjnej Korpusu Oficerów Sanitarnych i złożeniu 15.09.1922 r. egzaminu teoretycznego i praktycznego z wynikiem bardzo dobrym [1,5].

Wojskowy oddział chorób nerwowych i psychicznych na Antokolu kpt lek. A. Malinowski zbudował od fundamentów. Oddział miał 50 łóżek, w tym 20 psychiatrycznych, i zabezpieczał potrzeby dwóch Dowództw Okręgów Korpusów – 3. DOK Grodno i 9. DOK Brześć n. Bugiem. Wprowadzono w nim „zasady najbardziej współczesnego i humanitarnego traktowania chorych psychicznych oraz propagowano najnowsze prądy w tej dziedzinie” (ryc. 3.) [1,6].

Rycina 2. Dr Adolf Malinowski – absolwent *cum eximia laude* VMA w Petersburgu, 1914 r.

Figure 2. Dr. Adolf Malinowski – *cum eximia laude* graduate of the VMA of St. Petersburg, 1914

Rycina 3. Mjr lek. Adolf Malinowski, st. ordynator Oddziału Chorób Nerwowych Szpitala Obszaru Warownego Wilno, 1924 r.

Figure 3. Maj. Adolf Malinowski, MD, the head of the Mental Diseases Ward of the Vilnius Fortified Area Hospital, 1924

Rycina 4. Mjr lek. Adolf Malinowski z żoną Wacławą, 1926 r.

Figure 4. Maj. Adolf Malinowski, MD, with his wife Wacława, 1926

19.03.1925 r. kpt lek. Adolf Malinowski został mianowany majorem [1]. 14.02.1926 r. poślubił 25-letnią pannę Wacławę Tyszkiewiczównę, którą „wytańczył sobie na balu karnawałowym w Sarnach”. Czas pokazał, że był to niezwykle szczęśliwy wybór żony, która urzeczywistniała wiernie słowa *ubi tu Gaius, ibi ego Gaia*. 17.12.1926 r. urodził się ich jedyny syn, Adolf Władysław (ryc. 4.) [5,7].

W latach 1923–1927 wojskowy oddział chorób nerwowych i psychicznych na Antokolu był bazą Kliniki Psychiatrycznej Uniwersytetu Stefana Batorego (USB), która w tym czasie nie miała własnej siedziby. Dr Malinowski stanowisko st. ordynatora oddziału wojskowego łączył z funkcją starszego asystenta kliniki. Jego szefami byli czołowi polscy psychiatrzy – prof. Antoni Mikulski (1923–1925) i prof. Rafał Radziwiłłowicz (1925–1927) [6]. Pracował też jako asystent w Zakładzie Higieny USB (1930–1932), w Ubezpieczalni Społecznej i w referacie infekcyjno-chirurgicznym przy Starostwie Grodzkim w Wilnie (1930–1934). Udzielał się również jako biegły sądowy (od 1926 r.) [3-4]. Przez 3 letnie miesiące 1929 r. pełnił obowiązki komendanta Filii 3. Szpitala Okręgowego w Druskiennikach. Gościł tam wizytującego szpital

Rycina 5. Wizyta marszałka Józefa Piłsudskiego w Filii 3. Szpitala Okręgowego w Druskiennikach, kierowanej czasowo przez mjr. lek. Adolfa Malinowskiego, 1929 r.

Figure 5. Marshal Józef Piłsudski's visit at the Branch of the 3rd Area Hospital in Druskienniki, temporarily managed by Maj. Adolf Malinowski, MD, 1929

marszałka Józefa Piłsudskiego, który w tamtych latach często przebywał w tej uzdrowiskowej miejscowości (ryc. 5.) [8].

1.01.1933 r. mjr lek. Malinowski został mianowany podpułkownikiem. W rocznych uzupełnieniach list klasyfikacyjnych charakteryzowany był przez przełożonych, pułkowników lekarzy Szczepana Ordyłowskiego, Wacława Szredersa, Mikołaja Werakso, jako „oficer energiczny, samodzielny, pracowity, sprawny administrator, dobry wykładowca, opanowany, prawego charakteru, wybitna inicjatywa, wybitna wymowa. Żołnierza traktuje z sercem i jest o niego dbały. Poza fachem interesuje się życiem społecznym i nauką. Rokuje dużą przyszłość. Ogólna wartość dla służby – wybitna. Zasługuje na szczególne zwrócenie na niego uwagi.” [1].

W okresie 12 lat służby w szpitalu wojskowym w Wilnie dr Malinowski aktywnie uczestniczył w posiedzeniach Sekcji Sanitarnej Towarzystwa Wiedzy Wojskowej [9-10] i ogłosił drukiem 10 prac oraz doniesień naukowych, głównie kazuistycznych z zakresu neurologii i psychiatrii [11-16].

Dzięki walorom osobistym oraz osiągnięciom organizacyjnym i naukowym 23.04.1934 r. ppłk Malinowski został wyznaczony na stanowisko kierownika naukowego II Oddziału psychiatrycznego Szpitala Szkolnego Centrum Wyszczolenia Sanitarnego (CWSan.) w Warszawie. Obowiązki przejął 8.05.1934 r. od przechodzącego w stan spoczynku klasyka polskiej psychiatrii, płk. dr. med. Jana Nelkena (1878–1940) (ryc. 6.) [1].

Rycina 6. Pożegnanie ppłk. lek. Adolfa Malinowskiego (w centrum fotografii) z załogą Szpitala Obszaru Warownego Wilno, 1934 r.

Figure 6. Farewell meeting of Lt. Col. Adolf Malinowski, MD (in the center of the photo), with the Wilno Fortified Area Hospital staff, 1934

Rycina 7. Ppłk lek. Adolf Malinowski w gabinecie przy ul. Królewskiej 2 w Warszawie, ok. 1937 r.

Figure 7. Lt. Col. Adolf Malinowski, MD, in his office in 2 Królewska Street in Warsaw, circa 1937

Rycina 8. Ppłk lek. Adolf Malinowski z personelem medycznym wśród pacjentów Oddziału Psychiatrycznego Szpitala Szkolnego CWSan. w Warszawie, ok. 1937 r.

Figure 8. Lt. Col. Adolf Malinowski, MD, with medical personnel among patients of the Psychiatric Ward of the CWSan School Hospital in Warsaw, circa 1937

W CWSan., którego siedzibą był Szpital Ujazdowski, rozpoczął się najbardziej twórczy naukowo okres życia dr. Malinowskiego. W latach 1935–1938 na łamach „Lekarza Wojskowego” ogłosił 12 artykułów, poświęconych m.in. organizacji psychiatrii w czasie wojny i pokoju, selekcji i ekspertyzie sądowo-psychiatrycznej u żołnierzy, epidemiologii zaburzeń psychicznych w środowisku wojskowym oraz opiece psychiatrycznej nad emerytami wojskowymi [17-28]. W 1938 r. na łamach tego czasopisma opublikował pracę na temat moczenia nocnego u żołnierzy, do której materiały gromadził od 1921 r. [9]. W zamierzeniu miała to być jego rozprawa doktorska, ale nie zdążył jej obronić przed wybuchem wojny (ryc. 7.) [29].

Nowi przełożeni w CWSan, gen. Jan Kottłajt-Szednicki i płk Jan Garbowski, oceniali ppłk. Malinowskiego podobnie wysoko, jak był on oceniany w Wilnie: „Bystry, krytyczny. Sprężysty, energiczny administrator. Charakter prawy. Pogodny, opanowany. W stosunku do chorych życzliwy i dbały. Dobry wykładowca. Wybitny specjalista neurolog i psychiatra. Bardzo ceniony jako rzeczoznawca przez sfery sądowe. W specjalności swojej wielce rozmiłowany i traktuje ją jako zagadnienie społeczne. Wybitne zdolności kierownicze. Mógłby być dobrym komendantem szpitala w czasie wojny”. Wyrazem uznania były przyznane mu odznaczenia: Złoty Krzyż Zasługi (19.03.1937), Medal za wojnę 1918–1921, Medal za długoletnią służbę i Medal Odzyskania Niepodległości [1].

Szpital Okręgowy

Data... 8. IX 1939r.

Karta przydziału wojennego

Stanie... ppłk. lek. korpus osobowy... zdrowia

Nazwisko... Dr. Malinowski... Imię... Adolf

... otrzymał przydział wojenny na stanowisko

Komendanta Wys. Szpital. Ewak. Nr 91

Zameldował się natychmiast u ...

... w miejscowości ...

Oficer Mobilizacyjny

UŻEL JÓZEF

kpt. adm.

Rycina 9. Przydział wojenny ppłk. lek. Adolfa Malinowskiego z 8.09.1939 r.

Figure 9. Wartime assignment of Lt. Col. Adolf Malinowski, MD, dated September 8, 1939

1.09.1939 r. ppłk Malinowski przekazał kierowanie Oddziałem Psychiatrycznym powołanemu do czynnej służby płk. w st. spocz. dr. med. Janowi Nelkenowi, a sam z żoną i 13-letnim synem, zgodnie z otrzymanym przydziałem mobilizacyjnym, udał się w podróż do Brześcia n. Bugiem w celu objęcia z dniem 8.09.1939 r. stanowiska komendanta Wysuniętego Szpitala Ewakuacyjnego Nr 91. Przebieg tej misji pomijam, ponieważ została ona opisana szczegółowo w artykule Dalibora Malinowskiego w tym samym zeszycie „Lekarza Wojskowego” (ryc. 9.) [7].

Po powrocie do Warszawy 11.11.1939 r. dr. Malinowski zgłosił się do Szpitala Ujazdowskiego, który miał status szpitala wojennego (od 31.03.1940 r. szpitala Polskiego Czerwonego Krzyża). Po dopełnieniu formalności rejestracyjnych w Gesundheitskammer (ryc. 10.) został zatrudniony na stanowisku starszego ordynatora – neurologa [2,4].

Po utracie mieszkania przy ul. Królewskiej 2, zbombardowanego we wrześniu 1939 r., zamieszkał z rodziną w domu przy ul. Dynasy 4. W lutym 1943 r. pozwolono mu zamieszkać na terenie Szpitala Ujazdowskiego w pawilonie psychiatrycznym (ul. Górnośląska 45, budynek nr 10) i otworzyć tam gabinet „chorób nerwowych”. Mianowany został również przez komendanta szpitala przewodniczącym komisji wojskowo-lekarskiej, której zadaniem było „wszechstronne badanie i szczegółowy opis uszkodzeń lub chorób, ich wpływ na zdolność zarobkową i związek ze służbą wojskową i wojenną”. Wydawane przez komisję świadectwa inwalidzkie, uwierzytelniane

przez niemieckiego lekarza, dawały uprawnienia do leczenia w ambulatorium Szpitala Ujazdowskiego i ulg życiowych, np. w miarę bezpiecznego poruszania się po mieście, a początkowo nawet do wychodzenia z getta [30].

Doktor Malinowski nie uczestniczył bezpośrednio w działalności konspiracyjnej, lecz jako przewodniczący wymienionej komisji lekarskiej niejednokrotnie wspierał jej uczestników [4,30]. Czynny udział w konspiracji brał natomiast jego 18-letni syn, kpr. pchor. Adolf Władysław, najpierw w Narodowej Organizacji Wojskowej, a potem w Armii Krajowej, ps. Aldy [4,5,31].

Po wybuchu powstania warszawskiego, 1.08.1944 r. komendant Szpitala Ujazdowskiego PCK prof. Tadeusz Kucharski powierzył dr. Malinowskiemu dodatkowe obowiązki swego zastępcy. Funkcję tę pełnił w okresie dramatycznej ewakuacji szpitala do Zakładu Sióstr Opactwa Bożej na ul. Chełmską 19, której towarzyszyły zamieszkiwane ataki lotnicze na szpital z licznymi ofiarami wśród rannych i personelu szpitalnego, a potem – po upadku powstania – jeszcze przez 2 miesiące w Milanówku, do czasu ewakuacji szpitala 8.11.1944 r. do Krakowa.

W Szpitalu Ujazdowskim PCK w Krakowie, ulokowanym w Szpitalu św. Łazarza przy ul. Kopernika 26, zajmował stanowisko st. ordynatora oddziału neurologicznego (09.11.1944–21.03.1945). Po powołaniu 22.03.1945 r. do wojska dr. Malinowski w stopniu podpułkownika pełnił służbę w Szpitalu Okręgowym (SzO) nr 3 w Krakowie, kolejno na następujących stanowiskach: szefa oddziału neurologicznego (22.03–27.05.1945), zastępcy

Personalausweis Nr. 4085
ausgestellt **A7**

Fragebogen zur erstmaligen Meldung der Heilberufe.

Kwestionariusz dla pierwszego zgłoszenia zawodów leczniczych.

Heilberufe im Sinne dieser Meldung sind: Ärzte, Apotheker, Zahnärzte, Dentisten mit Berechtigung die selbständige Praxis auszuüben, Zahntechniker ohne Berechtigung die selbständige Praxis auszuüben, Feldschere, Hebammen, feldscher, położnych, pielęgniarzy, pielęgniarzki, masażystów, masażystki, pomocników ambulatoryjnych, laborantki, dezynfektorów. Krankenfleger, Krankenflegerinnen, Krankenschwestern, Masseure und Masseusen, Sprechstundenhilfen, Laborantinnen, Desinfektoren.

Die Fragebogen müssen gewissenhaft und sorgfältig ausgefüllt und deutlich geschrieben werden. Vor der Ausfüllung sind zunächst sämtliche Fragen zu lesen.

Kwestionariusz winien być wypełniony czytelnie i zgodnie z prawdą. Przed wypełnieniem należy odczytać wszystkie pytania.

Gesundheitskammer des Distrikts: **Warszawa**
Izba Zdrowia Dystryktu:

Kreishauptmannschaft: **Warszawa**
Starostwo Okręgowe:

Kreis: **-**
Powiat:

Art des Heilberufes: **lekarz**
Rodzaj zawodu leczniczego:

- Familienname (bei Frauen auch Geburtsname): **MALINOWSKI**
Nazwisko (u kobiet zamężnych, nazwisko panieńskie):
- Vorname (Rufnamen unterstreichen): **ADOLF**
Imię (główne imię podkreślić)
- Ständiger Wohnort und Wohnung: **Warszawa ul. Dynasy 4 m. IO.**
Stale miejsce zamieszkania (ul. nr domu i mieszk.):
- Praxisstelle bzw. Arbeitsstätte: **" - "**
Miejsce wykonywania zawodu:
 a) bei selbständigen Heilberufen Praxisstelle: **" - "**
przy zawodach samodzielnych miejsce wykonyw. praktyki:
 b) bei angestellten Heilberufen Arbeitsstätte (Arbeitgeber, Krankenhaus, Klinik usw.): **Warszawa, Szpital Ujazdowski**
przy zawodach niesamodzielnych miejsce pracy (pracodawca, szpital i t. p.):
- Heimatanschrift: **Warszawa**
Miejsce przynależności:
- Tag, Monat und Jahr der Geburt: **16/29.XII.1891.**
Dzień, miesiąc i rok urodzenia:
 Geburtsort: **m. Wałk** Kreis: **Łotwa**
Miejsce urodzenia: Powiat:
- Sind Sie ledig, verh., verwitwet, geschieden? **żonaty**
Stan (wolny, żonaty, owdowiały, ewentualnie rozwiedziony):
 Der Ehefrau a) Mädchenname: **Tyszkiewicz** b) Geburtsdatum: **15.VII.1901.**
Zona a) Nazwisko panieńskie: b) data urodzenia:
- Zahl und Geburtsjahr der Kinder (die Verstorbenen in Klammern):
Ilość i wiek dzieci (zmarłe wymienić w nawiasie):
 1. **Adolf Władysław 13 lat** 2. 3.
- Religiöses Bekenntnis: **rzymsko-katolickie**
Wyznanie religijne:
- Staatsangehörigkeit am 1. 9. 1939: **polska**
Przynależność państwowa w dniu 1. 9. 1939:

-18-

Rycina 10. Ankieta rejestracyjna dr. Adolfa Malinowskiego w okupacyjnej Gesundheitskammer Warschau, 1940 r.

Figure 10. Registration form of Dr. Adolf Malinowski filled for the occupational German Gesundheitskammer Warschau, 1940

Rycina 11. Płk lek. Adolf Malinowski, komendant 3. Szpitala Okręgowego w Krakowie, 1945 r.

Figure 11. Col. Adolf Malinowski, MD, Commander of 3rd District Hospital in Krakow, 1945

komendanta do spraw lekarskich (28.05–4.09.1945) i komendanta szpitala (5.09–20.10.1945), z mianowaniem na stopień pułkownika (ryc. 11.) [1,3,4].

Po zakończeniu wojny dr Malinowski z rodziną nie miał do czego wracać w Warszawie. Cały ich dobytek, przeniesiony przed ewakuacją szpitala z pawilonu psychiatrycznego do Zamku Ujazdowskiego, spłonął wraz z zamkiem. Jak na ironię, budynek psychiatrii przetrwał wojnę. Został zburzony w 2007 r. pod budowę siedziby Ambasady Republiki Federalnej Niemiec.

Ostatnim etapem długoletniej służby wojskowej dr. A. Malinowskiego było stanowisko komendanta SzO nr 6 (przemianowanego 10.04.1946 r. na Szpital Garnizony) w Gdańsku-Oliwie (ryc. 12.). Jego ówczesny przełożony, szef Wydziału Służby Zdrowia Dowództwa Okręgu Wojskowego (DOW) nr 2 płk. lek. Mieczysław Kowalski, w opinii służbowej napisał m.in.: „Płk lek. Malinowski jest dobrym organizatorem i dobrym Komendantem szpitala. Cieszy się dużym autorytetem u podwładnych.

Jest specjalistą psychiatrą na poziomie uniwersyteckim. Nie uprawia praktyki prywatnej, mimo możliwości w tym kierunku i całą swą pracę i czas poświęca służbie. Bardzo pożyteczny w wojsku. W zupełności odpowiada na obecnym stanowisku”.

Przeciwnego zdania o dr. Malinowskim był zastępca dowódcy DOW nr 2 ds. polityczno-wychowawczych ppłk Marian Gutaker: „Stary oficer sanacyjny. Politycznie odnosi się z rezerwą do obecnego ustroju. Oficerowie o nastawieniu reakcyjnym cieszą się jego specjalnymi względami. Nie powinien zajmować samodzielnego stanowiska. Raczej zdemobilizować”.

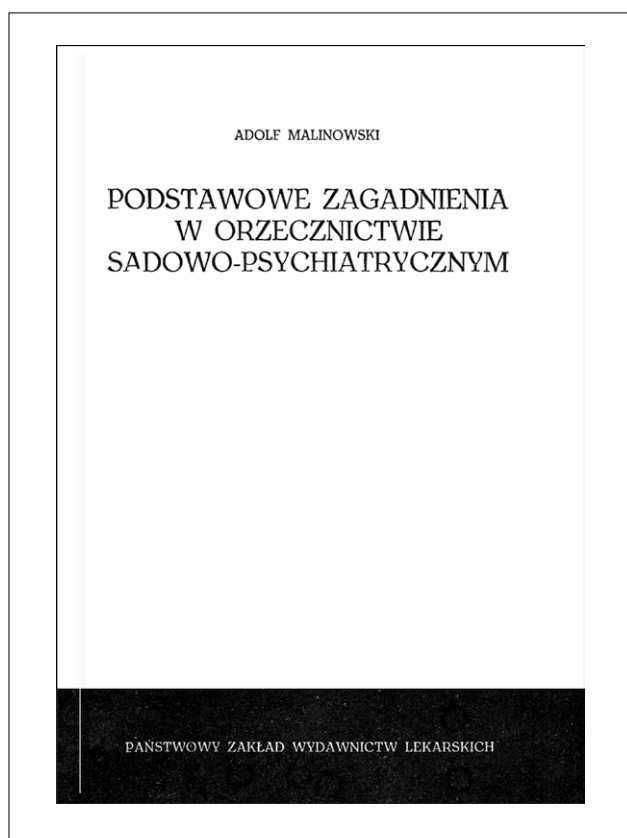
21.09.1946 r., na podstawie decyzji WKL Szpitala MON w Warszawie, dr Malinowski został uznany za „niezdolnego do służby wojskowej ze skreśleniem z rejestru” i z dniem 31.03.1947 r. przeniesiony w stan spoczynku. Stanowisko komendanta Szpitala objęła po nim ppłk lek. Zofia Trawińska [1,4].

Płk Malinowski od początku 1946 r. współpracował naukowo z Kliniką Psychiatryczną Akademii Lekarskiej (w 1950 r. przemianowanej na Akademię Medyczną) w Gdańsku (AMG). Kierownikiem kliniki był prof. dr filoz. (z historii medycyny) Tadeusz Bilikiewicz (1901–1980), stopień naukowy „dr med.” został przyznany profesorowi kilka lat później [34]. Po zwolnieniu z kliniki 1.04.1947 r. dr Malinowski został zatrudniony w klinice na stanowisku adiunkta. 7.08.1947 r., na podstawie rozprawy pt. „Enuresis u żołnierzy”, ogłoszonej drukiem w roku 1938, uzyskał stopień naukowy doktora medycyny, [3]. Rada Wydziału Lekarskiego AMG przyznała mu stanowisko adiunkta i *veniam examinandi* z psychiatrii w zastępstwie profesora [4]. W ciągu 8 lat pracy w klinice ogłosił drukiem 12 artykułów naukowych i publicystycznych, dotyczących problematyki leczenia alkoholizmu, potrzeby utworzenia Instytutu Psychiatrii Sądowej, usprawnienia orzecznictwa sądowo-psychiatrycznego i in. [35–47]. Korzystając z obowiązującego wówczas prawa, 12.12.1953 r. dr med. Adolf Malinowski wystąpił do rektora AMG z wnioskiem o przyznanie tytułu naukowego docenta. Niestety, wniosek ten został zablokowany przez prof. T. Bilikiewicza, który pismem z 21.01.1954 r. do Wojewódzkiej Prokuratury w Gdańsku zarzucił dr. Malinowskiemu i występującej z nim w parze biegłej adiunkt dr Marii G. błąd w opinii sądowo-psychiatrycznej wydanej 26.11.1953 r. po obserwacji w klinice. Pismo to zostało odczytane publicznie podczas rozprawy sądowej. Zdaniem dr. Malinowskiego celem tej bezprecedensowej akcji było skompromitowanie biegłych i utracenie jego wniosku o docenturę. Mimo że wydane potem w tej sprawie „superopinie” – przez biegłych z trzech różnych ośrodków akademickich – nie potwierdziły zarzutów prof. T. Bilikiewicza, nie powstrzymało to biegu negatywnych następstw jego działań wobec dr. Malinowskiego. W konsekwencji 31.08.1954 r. został on zwolniony z pracy w AMG i tym samym pozbawiony statusu

Rycina 12. Płk lek. Adolf Malinowski, komendant 6. Szpitala Okręgowego w Gdańsku-Oliwie wśród pacjentów, 1947 r.

Figure 12. Col. Adolf Malinowski, MD, Commander of 6th District Hospital in Gdańsk-Oliwa among the patients, 1947

Rycina 13. Okładka książki dr. med. Adolfa Malinowskiego – „Podstawowe zagadnienia w orzecznictwie sądowo-psychiatrycznym”, 1961 r.

Figure 13. Adolf Malinowski's „Basic Issues in Forensic Psychiatric Expertises” book cover, 1961

pracownika naukowego. Uniemożliwiło to mu ubieganie się o proponowane przez Ministerstwo Zdrowia wakujące stanowisko kierownika Katedry Psychiatrii Akademii Medycznej w Szczecinie [4,48-49]. Po bezskutecznych dramatycznych odwołaniach od decyzji władz AMG dr Malinowski podjął pracę w Zarządzie Służby Zdrowia DOKP w Gdańsku na stanowisku zastępcy naczelnika. Rozległe swe doświadczenie i głęboką wiedzę w zakresie orzecznictwa sądowo-psychiatrycznego zebrał w dwóch wydaniach książki „Podstawowe zagadnienia w orzecznictwie sądowo-psychiatrycznym” (ryc. 13.) [49-54].

Zmarł nagle 12.10.1962 r. w Sopocie i tam został pochowany z honorami wojskowymi [4].

Dr med. Zdzisław Jaroszewski (1906–1999) – zastępca polski psychiatra – we wspomnieniu pośmiertnym napisał: „Dr med. Adolf Malinowski, jeden z nestorów polskiej psychiatrii, należał do najbardziej popularnych postaci wśród członków Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego, lubiany przez swych kolegów i licznych uczniów dla swego żywego temperamentu i zawsze interesujących wystąpień na zebraniach i zjazdach, w których brał udział regularnie i którym nieraz przewodniczył. Odszedł od nas w pełni sił twórczych. Na jego biurku pozostały notatki przygotowywanego podręcznika „Psychiatrii sądowej”, którego napisanie zlecił mu Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich” [55].

W liczącym 36 publikacji dorobku naukowym i publicystycznym płk. dr. med. Adolfa Malinowskiego prace o tematyce wojskowo-psychiatrycznej stanowią połowę. Wszystkie pochodzą sprzed 1939 r. W okresie ich ogłoszenia miały nowatorski charakter. Dzisiaj są cennym źródłem do historii polskiej psychiatrii wojskowej.

Cytaty z tych artykułów – w których zachowano oryginalną terminologią – pozwalają zrekonstruować portret psychologiczny ich autora jako wojskowego psychiatry – pragmatyka i humanisty [28,55].

Zadania psychiatrii wojskowej

„Najgłówniejszym zadaniem psychiatrii wojskowej jest fachowe określenie zdolności do służby wojskowej osobników, których stan zdrowia psychicznego wykazuje chorobliwe odchylenia od normy lub budzi wątpliwości” [19].

„Ekspertyza i opieka (psychiatryczna) powinna być bliska i dostępna dla oddziałów liniowych i lekarzy oddziałowych. (...) Bliskość i łatwość ekspertyzy psychiatrycznej ma duże znaczenie w tzw. pograniczu psychiatrycznym, jak postacie łagodniejsze chorób psychicznych lub niedorozwoju umysłowego, psychopatie, psychonerwice, narkomanie itd. („mała psychiatria”). Doświadczenie poucza, że w oddziałach liniowych zbyt odległych od szpitala wojskowego, a zatem od specjalistów, spotykamy się z bagatelizowaniem przypadków z pogranicza, co w następstwie przyczynia się do zwiększenia przepięczności w tych oddziałach” [19].

„Lekceważenie zagadnienia tzw. pogranicza psychiatrycznego w obliczu wojny mści się surowo w przyszłości; element mało wartościowy psychicznie staje się na wojnie czynnikiem dezorganizującym w oddziałach, a po wojnie tworzy liczne grono malkontentów, ubiegających się o renty inwalidzkie z powodu rzekomo traumatycznych zaburzeń neuropsychicznych” [20].

Psychiatria w czasie wojny

„Aby służba psychiatryczna mogła sprawnie działać już z chwilą mobilizacji i wybuchu wojny, niezbędne jest, by odpowiedni personel kierowniczy, przewidziany na czas wojny, był w czasie pokoju odpowiednio wyszkolony i przygotowany, a reszta fachowego personelu i służby (lekarze, siostry, sanitariusze) ujęta należyłą ewidencją jako specjaliści (przede wszystkim pomocniczy personel wojskowych oddziałów psychiatrycznych)” [20].

„Zasadą ewakuacji psychiatrycznej podczas wojny powinno być najszybsze usunięcie z linii frontu na tyły lub do kraju psychicznie chorych – ciężkich i przewlekłych (...), a zatrzymanie w obrębie frontu wszystkich łżej psychicznie chorych (...) w celu należytego leczenia ich i powrotu do służby liniowej lub do prac pomocniczych w linii przyfrontowej” [20].

„Większość nerwic, psychonerwic i stanów reaktywnych nie wymaga ewakuacji na tyły, a może być skutecznie leczona w pasie przyfrontowym, a w czasie wojny pozycyjnej nawet w obrębie dywizji (...). Ewakuacja wzmacnia u nich objawy chorobowe, które z czasem przyjmują cechy nerwicy rentowej” [20].

Psychopatia a służba wojskowa

„Zagadnienie mało wartościowości psychicznej, czyli psychopatii, wysuwa się w czasie wojny na plan pierwszy nie tylko z tego powodu, że psychopatia daje podłoże do powstawania (...) reakcji psychorodnych, ale i dlatego, że psychopaci w wojsku tworzą ten niesforny element, który nie może przystosować się do warunków wojny oraz wymagać dyscypliny wojskowej” [20].

„Rozpoznanie psychopatii w razie braku pewnych danych anamnestycznych napotyka na poważne trudności, gdyż najbardziej charakterystyczną oznaką psychopatów nie są bynajmniej objawy kliniczne, a raczej ich nieprzydatność społeczna, wywołana przez chorobliwe cechy charakteru. Dlatego liczne klasyfikacje psychopatii jako zbyt skomplikowane i różnorakie, nie mają wielkiego znaczenia” [20].

„W kalejdoskopie reakcji psychorodnych trudno jest nieraz odróżnić stany powstałe wskutek istotnie silnych wzruszeń afektywnych (szok psychiczny) od stanów wynikających ze swoistej reakcji obronnej swoiście nastawionych psychicznie osobników w obliczu nieraz nieistotnych lub urojonych niebezpieczeństw (‘ucieczka w chorobę’)” [20].

„Psychogenne zaburzenia psychiczne powstają przeważnie u osobników z wrodzonym lub nabytym usposobieniem neuro- i psychopatycznym. Jednakże zdarza się na wojnie spotkać przemijające zaburzenia psychiczne i u ludzi zdrowych, nieobarczonych dziedzicznie, nie zdradzających przedtem jakichkolwiek objawów mało wartościowości psychicznej” [20].

Psychoprofilaktyka w wojsku

„Nowoczesny kierunek w wyszkoleniu wojskowym wymaga wyrobienia u każdego żołnierza indywidualnych cech charakteru, które czyniłyby go zdolnym do samodzielnej i szybkiej orientacji, jednym słowem pozwoliłyby mu być dowódcą w małych zespołach. Do tych zadań nadają się jedynie osobniki pełnowartościowe psychicznie, tj. dostatecznie inteligentne i zrównoważone” [19].

„Sprawne i wczesne wyeliminowanie chorych osobników spośród powołanych i podlegających służbie wojskowej zależy z jednej strony od odpowiednio zorganizowanej ekspertyzy i opieki psychiatrycznej w wojsku, z drugiej od dostatecznego uświadomienia ogółu lekarzy wojskowych i dowódców o roli profilaktyki psychiatrycznej” [19].

„Nie należy jednak wpadać w przesadę i zbyt pośpiesznie wyciągać wnioski, zwłaszcza w stosunku do rekrutów, którzy nawet będąc zdrowymi psychicznie, nie od razu mogą dostosować się do nowych warunków i wymagań życia koszarowego, przez co pozornie w początku wydają się mniej sprawnymi pod względem psychicznym” [26].

„Większość lekarzy stażystów, wychowanków szkoły podchorążych sanitarnych odbywało 2–4-tygodniowy staż w oddziale psychiatrycznym CWSan., a wszyscy

stażyści byli obowiązani wysłuchać w oddziale cyklu wykładów (z pokazami chorych) z zakresu postępowania z psychicznie chorymi w wojsku. Szczególną uwagę zwracano na oględne traktowanie »złośliwych symulantów« i »nałogowych przestępców«, wśród których niejednokrotnie stwierdzało się zaburzenia psychiczne” [26].

„Niedorozwinięci umysłowo żołnierze, na czas nie-rozpoznani, są przyczyną szeregu niepożądanych w życiu wojskowym zjawisk. Są to tzw. »ofermy«, które dzięki swej niepojętności, niezaradności i niezgrabności fizycznej hamują wynik ogólnego wyszkolenia oddziału i z tego powodu są stałym obiektem zatargów, naigrania się, kpin ze strony kolegów oraz przyczyną zdernerwowania przełożonych. (...) Karanie dyscyplinarne umysłowo niedorozwiniętych oraz wyznaczanie im dodatkowych zajęć jest bezcelowe, nie daje żadnych wyników, a nawet jest szkodliwe. Czuąc się pokrzywdzonymi i upośledzonymi w wojsku, szukają oni często ratunku w samowolnych oddaleniach się, dezercji, próbach samobójczych lub dążą do zwolnienia z wojska drogą samouszkodzeń i symulacji chorób, które uderzają swoją prymitywnością, naiwnością, a nieraz niedorzecznością” [23].

Enuresis a służba wojskowa

„Chorzy na moczenie mimowolne są istotną łamigłówką, jeśli chodzi o rozpoznanie i kwalifikacje do służby (*crux medicorum militarium*). Wynika to stąd, że nie ma ustalonych i decydujących objawów różnicowych (...), które pozwalałyby z całą pewnością wykluczyć symulację tego cierpienia. (...) Lekarzom wojskowym, którzy lubują się w wykrywaniu wszędzie symulacji, a którzy w każdym enuretyku widzą symulanta, chcę przypomnieć, że u lekarza symulacja często zaczyna się tam, gdzie kończy się jego wiedza” [29].

Alkohol a wojsko

„W wojsku propaganda abstynencji nie znalazła dotąd jeszcze właściwego zrozumienia. Picie alkoholu traktuje się często jako pożądany objaw pewnej brawury i koleżeństwa, niejako zalety towarzyskiej. Przełożeni i starsi nieraz dają zły przykład podwładnym i młodszym. Różnoraki element ludzki trafia do wojska: z jednej strony niedoświadczeni młodzieńcy z zapadłych kątów wiejskich, z drugiej »doświadczone pijusy« z ośrodków miejskich, fabrycznych, a nieraz szumowiny i męty społeczne. W tych warunkach nie trudno o zły przykład, namowę, okazję. U niektórych przymusowa abstynencja podczas pobytu w koszarach powoduje nieraz odmienny od zwykłego sposób reagowania na użyty potem alkohol. Nic dziwnego, że w wojsku mamy dość znaczny odsetek przestępstw popełnionych pod działaniem alkoholu” [21].

Ekspertyza sądowo-psychiatryczna u żołnierzy

„W razie stwierdzenia u oskarżonego stanu niepoczytalności lub znacznego zmniejszenia poczytalności, niejako

przesądzamy, że taki osobnik nie powinien pozostawać w wojsku. Jaką mamy mieć gwarancję, że w przyszłości nie popełni on ponownie takich samych czynów występnych związanych z chorobliwym stanem psychiki. (...) Dla wojska jest rzeczą niewystarczającą, że żołnierz będzie ukarany. Należy zapobiec jego dalszym wykroczeniom i usunąć ze zbiorowiska wojskowego osobnika dającego zły przykład i szerzącego częstokroć demoralizację” [21].

„Trudno całkowicie rozdzielić neurologię i psychiatrię, gdyż są to dziedziny pokrewne. Do niedawna lekarze w praktyce łączyli te specjalności razem, a dawniej neurologią zajmowali się interniści. Wiadomo bowiem, że organicznym chorobom mózgowym zawsze towarzyszą w mniejszym lub większym stopniu zmiany chorobowe w sferze psychicznej, podobnie jak przy chorobach cielesnych zazwyczaj spotykamy się z dolegliwościami psychoneurwiczowymi. (...) Prawnicy muszą uświadomić sobie, że neurologia i psychiatria są odrębnymi specjalnościami oraz że neurolog nie zawsze może w sądzie w pełni zastąpić biegłego psychiatrę” [49].

Wielka szkoda, że powojenne uwarunkowania ustrojowe, a może również zadufanie następców, uniemożliwiły wykorzystanie w wojskowym szkolnictwie medycznym wiedzy i przebogatego doświadczenia zawodowego doktora Adolfa Malinowskiego. O jego niewygasłym sentymencie do munduru świadczy wspomnienie kmr. lek. Romualda Tyszkiewicza (1935–2017), syna zamordowanego przez NKWD najmłodszego brata żony doktora – Wacławy *de domo* Tyszkiewicz. Było to wspomnienie wzruszenia, ubranego w przyciasny mundur pułkownikowski wuja, podczas ich – na jego życzenie – spaceru główną promenadą Sopotu, kiedy w mundurze podporucznika odwiedził go w 1960 r. po promocji w WAM [5,56].

Piśmiennictwo

1. Centralne Archiwum Wojskowe. Sygn. CAW WBH – TAP 5/53/289
2. Główna Biblioteka Lekarska. Akta Izby Lekarskiej Warszawsko-Białostockiej, sygn. PL\327\1\0\3425
3. GBL. Teki Konopki, Życiorys i spis prac. Sygn. 538 (18)
4. Dokumenty z archiwum rodzinnego Dalibora Malinowskiego
5. Tyszkiewicz M, Malinowski D. Burzany i tarantula. Wydawnictwo Aluna, Konstancin-Jeziorna, 2017
6. Sprawozdanie z działalności i ruchu chorych oddziału chorób nerwowych i psychicznych szpitala wojskowego na Antokolu w Wilnie za okres pięcioletni (1922–1927). Lek Wojsk, 1927; 10 (4): 408–419; 1927; 10 (5–6): 605–623
7. Malinowski D. Cudowne ocalenie – Dubno, 27 września 1939 r. Lek Wojsk, 2021; 99 (3): 132–139
8. Sprawozdanie Filii 3 Szpitala Okręgowego w Druskiennikach. Lek Wojsk, 1930; 16 (7–8): 273–276
9. Sprawozdanie z posiedzenia naukowego lekarzy wojskowych w Radomiu dnia 10 grudnia 1920 r. Lek Wojsk, 1921; 2 (6): 188–189
10. Sprawozdanie z posiedzenia Sekcji Sanitarnej TWW w Wilnie z dnia 21 grudnia 1923 r. Lek Wojsk, 1925; 6 (1): 72–74

11. Przypadek miotonii wrodzonej. *Pam Wil Tow Lek*, 1932; 8 (6): 376–378
12. Przypadek guza mózgu w kącie mostowo-mózdkowym. *Lek Wojsk*, 1932; 19 (8): 445–449
13. Przypadek choroby Thomsena. *Lek Wojsk*, 1934; 23 (6): 322–325
14. Przypadek morfinizmu. *Lek Wojsk*, 1931; 18 (1): 330–334; (10): 430–437; (11): 507–513
15. Przypadek nowotworowości opon mózgu i rdzenia (sarcomatosis plae matris cerebro-spinalis). *Lek Wojsk*, 1932; 20 (11): 849–856
16. Przypadek torbieli mózdzku. *Lek Wojsk*, 1933; 21 (7): 352–355
17. Usprawnienie czynności wojskowych oddziałów psychiatrycznych. *Lek Wojsk*, 1935; 25 (8): 455–468
18. Wczesne rozpoznawanie niedorozwoju umysłowego u żołnierzy w oddziałach. *Lek Wojsk*, 1935; 26 (6): 321–336
19. Psychiatria w wojsku jej zadania i cele. *Lek Wojsk*, 1936; 27 (9): 539–557
20. Organizacja służby psychiatrycznej w czasie wojny. *Lek Wojsk*, 1936; 28 (12): 824–841
21. Ekspertyzy sądowo-psychiatryczne w wojsku. *Lek Wojsk*, 1937; 30 (6): 340–351; 30 (7): 416–429
22. Przyczynę do zagadnienia duru plamistego i walki z nim. *Lek Wojsk*, 1937; 30 (11): 652–666
23. Oligofrenicy a służba wojskowa. *Roczn Psychiatr*, 1938; 31 (1): 86–98
24. Choroby psychiczne w wojsku w roku 1935 i 1936 (wg danych szpitalnych). *Lek Wojsk*, 1938; 31 (2): 129–153
25. Psychicznie chorzy a ustawa emerytalna. *Przegl Szpital*, 1938; 8 (3–4): 130–135
26. Postępowanie z psychicznie chorymi w wojsku. *Lek Wojsk*, 1939; 33 (1): 33–64
27. W sprawie leczenia psychicznie chorych emerytów wojskowych. *Lek Wojsk*, 1939; 33 (3): 296–304
28. Ilnicki S. Płk dr med. Adolf Malinowski (1891–1962) psychiatra wojskowy. *Lek Wojsk*, 1989; 65 (7–8): 528–532
28. Enuresis u żołnierzy. *Lek Wojsk*, 1938; 31 (5): 541–563; (6): 663–686
29. Wacek Sz. Ambulatorium Szpitala Ujazdowskiego podczas okupacji hitlerowskiej. *Arch Hist Med*, 1963; 26 (3–4): 328–329
30. Kpr. pchor. Adolf Władysław Malinowski. Powstańcze biogramy. www.1944.pl/powstancze-biogramy/adolf-malinowski,29420.html
31. Odrowąż-Szukiewicz H, Podkańska M. Dzieje Ujazdowa. In: Odrowąż-Szukiewicz H, ed. *Szaniec Asklepiosa*. Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa, 1990: 19, 22
32. Jędrzejewska H. *Lekarze Powstania Warszawskiego 1 VII– 2 X 1944*. Towarzystwo Lekarskie Warszawskie, Warszawa, 2006
33. Bilikiewicz T. www.pl.wikipedia.org/wiki/Tadeusz_Bilikiewicz
34. Nakłucie podpotyliczne (technika, wskazania). *Przegl Lek*, 1948; 4 (7): 240–246
35. Ś.p. prof. dr Jan Mazurkiewicz – wspomnienie pośmiertne. *Przegl Lek*, 1947; ser. II, 3 (24): 823–825
36. Reakcje psychogenne a choroba somatyczna. *Pol Tyg Lek*, 1948; 3 (20): 623–626
37. W sprawie leczenia wstrząsami elektrycznymi. *Pol Tyg Lek*, 1948; 3 (49): 1463–1467
38. W sprawie przymusowego leczenia alkoholików. *Śl Zdr*, 1950; 2 (47): 6
39. Sprawozdanie ze Zjazdu dyrektorów szpitali psychiatrycznych oraz XXII Zjazdu Psychiatrów Polskich w Gdańsku. *Roczn Psychiatr*, 1949; 27 (4): 497–513
40. W sprawie przymusowego leczenia alkoholików. *Roczn Psychiatr*, 1950; 38 (4): 123–124
41. O potrzebie stworzenia Instytutu psychiatrii sądowej. *Arch Med Sąd Kryminal*, 1951; 2: 68–80
42. Na marginesie 5-lecia Kliniki Psychiatrycznej Akademii Medycznej w Gdańsku. *Pol Tyg Lek*, 1951; (39): 1284–1287
43. Zagadnienie orzecznictwa sądowo-psychiatrycznego w psychopatii ustrojowej. *Pol Tyg Lek*, 1952; (7/8): 192–201
44. Nauka Pawłowa w psychiatrii. Streszczenie. *Neurol Neurochir Psychiatr Pol*, 1952; 2 (5): 648
45. Organizacja leczenia psychiatrycznego na podstawach pawłowizmu. Streszczenie. *Neurol Neurochir Psychiatr Pol*, 1954; 4 (4): 448–449
46. Dr med. Witold Halicki. Wspomnienie pośmiertne. *Neurol Neurochir Psychiatr Pol*, 1955; 5 (6): 706–707
47. Bilikiewicz T. *Psychiatria kliniczna*. Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich, Warszawa, 1960: 508
48. Malinowski A. Podstawowe zagadnienia w orzecznictwie sądowo-psychiatrycznym. *Kompedium dla lekarzy i prawników*. Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich, Warszawa, 1961: 237–241
49. Podstawowe zagadnienia w orzecznictwie sądowo-psychiatrycznym. *Kompedium dla lekarzy i prawników*. Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich, Warszawa 1959
50. Korzeniowski L. Rec. Orzecznictwo sądowo-psychiatryczne. *Śl Zdr*, 1960; 12 (1): 6
51. Spett K. Rec. Państwo i Prawo, 1959; 14 (11): 858–862
52. Zakrzewski T. Malinowski Adolf (1891–1962). *Pol Słow Biogr*, 1974; 19: 327–328
53. Bilikiewicz A. Malinowski Adolf (1891–1962). In: Puzyński S, ed. *Leksykon psychiatrii*. PZWL, Warszawa, 1993: 255–256
54. Jaroszewski Z. Dr med. Adolf Malinowski – wspomnienie pośmiertne. *Neurol Neurochir Psychiatr Pol*, 1963; 16 (6): 944–945
55. Tyszkiewicz R. In: Miłkowski J. *Wojskowa Akademia Medyczna. Pamiętnik Akademicki*. Wydawnictwo „Spartakus”, Łódź, 1997: 265

